

POWSTANIE WIELKOPOLSKIE 1918-1919 NA ZIEMI RAWICKIEJ

Muzeum Ziemi Rawickiej

Panorama Rawicza z okresu międzywojennego

Ksiądz Zdzisław Zakrzewski urodził się 11.06.1870 w Kokorzynie (pow. kościański). Był synem Władysława, dziedzica Kokorzyna, posła na sejm pruski, powstańca 1863 r. oraz matki Wandy z Rawiczów - Kośnickich. Po ukończeniu gimnazjum w Lesznie studiował chemię na uniwersytecie we Wrocławiu, a następnie wstąpił do Seminarium Duchownego, które ukończył w 1896 r. Był wikarym w Śre-mie, potem w Kościanie. Od 1900 r. do 1924 r. pełnił funkcję proboszcza w Golejewku. W Golejewie założył bank spółdzielczy, któremu prezesował. Był członkiem tajnego Komitetu Obywatelskiego, a w listopadzie 1918 r. – organizatorem i przewodniczącym Rady Ludowej na powiat rawicki. W czasie powstania wielkopolskiego sprawował faktycznie przywództwo polityczne na ziemi rawickiej. W 1924 r. został przeniesiony na własną prośbę na stanowisko proboszcza do parafii w Wolsztynie. Od 1931 r. był proboszczem w Dolsku z tytułem „dziekana emerytalnego”. Zmarł 22.05.1936 w Dolsku i tam został pochowany. Jego prochy zostały ekshumowane i złożone 8 grudnia 2018 r. na cmentarzu w Golejewku.

Ksiądz Zdzisław Zakrzewski zajmował się także twórczością literacką – pisał wiersze, dramaty („Czestram”, „Pożar w Podlipiu”), wspomnienia („Walki o Rawicz”).

W uznaniu zasług podczas powstania wielkopolskiego otrzymał w 1927 r. dyplom honorowego obywatela miasta Rawicza.

Wincenty Brzeskwiniwicz (1877–1930) urodził się i zmarł w Miejskiej Górze. Po ukończeniu 7-klasowej szkoły uczył się zawodu kupieckiego w Sarnowie. Służbę wojskową odbył w 37 Pułku Fizylierów w Krotoszynie. Po jej zakończeniu pracował m.in. w Sarnowie i Rawiczu, potem w Miejskiej Górze, gdzie ożenił się, założył rodzinę, później otworzył sklep kolonialny. W czasie I wojny światowej walczył na froncie wschodnim, przez dwa lata był w obozie jenieckim w Strzałkowie. Po zwolnieniu z wojska zorganizował w Miejskiej Górze Straż Ludową. Był przewodniczącym Rady Robotniczo-Żołnierskiej, delegatem na Sejm Dzielnicowy, faktycznym przywódcą powstania w Miejskiej Górze – przyczynił się do opanowania miasta przez Polaków 5.01.1919 i zorganizował pierwszy na ziemi rawickiej oddział powstańczy, który następnego dnia usunął z Miejskiej Górki niemieckich urzędników. W batalionie góreckim był płatnikiem i szefem prowiantury. Walczył w rejonie Miejskiej Górki, później na froncie kępińskim. Jako żołnierz 69 Pułku Piechoty brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W 1922 r. został zwolniony z wojska w stopniu chorążego.

Wincenty Brzeskwiniwicz założył Towarzystwo Powstańców i Wojaków w Miejskiej Górze, Koło Śpiewu „Lutnia”, był też między innymi współzałożycielem Towarzystwa Przemysłowców.

10 listopada 1918 r. ujawnił się Centralny Komitet Obywatelski i przemianował się na Tymczasową Naczelną Radę Ludową z Czesławem Meissnerem jako prezesem. Dwa dni później powołano Komisariat Tymczasowej NRL w składzie: ks. Stanisław Adamski, Wojciech Korfanty i Adam Poszwiński. 14 listopada ponownie zmieniono nazwę na Naczelną Radę Ludową. 6 grudnia utworzono Komisariat NRL, czyli organ wykonawczy, w składzie:

ks. Stanisław Adamski, Władysław Seyda, Wojciech Korfanty, Józef Rymer, Stefan Łaszewski, Adam Poszwiński. Polski Sejm Dzielnicowy uznał 5 grudnia Naczelną Radę Ludową za legalną władzę państwową.

Powiatowe Rady Ludowe powstawały z lokalnych Komitetów Obywatelskich. Radę Ludową na powiat rawicki utworzono w Miejskiej Górcie 29 listopada 1918 r. Wydział Wykonawczy

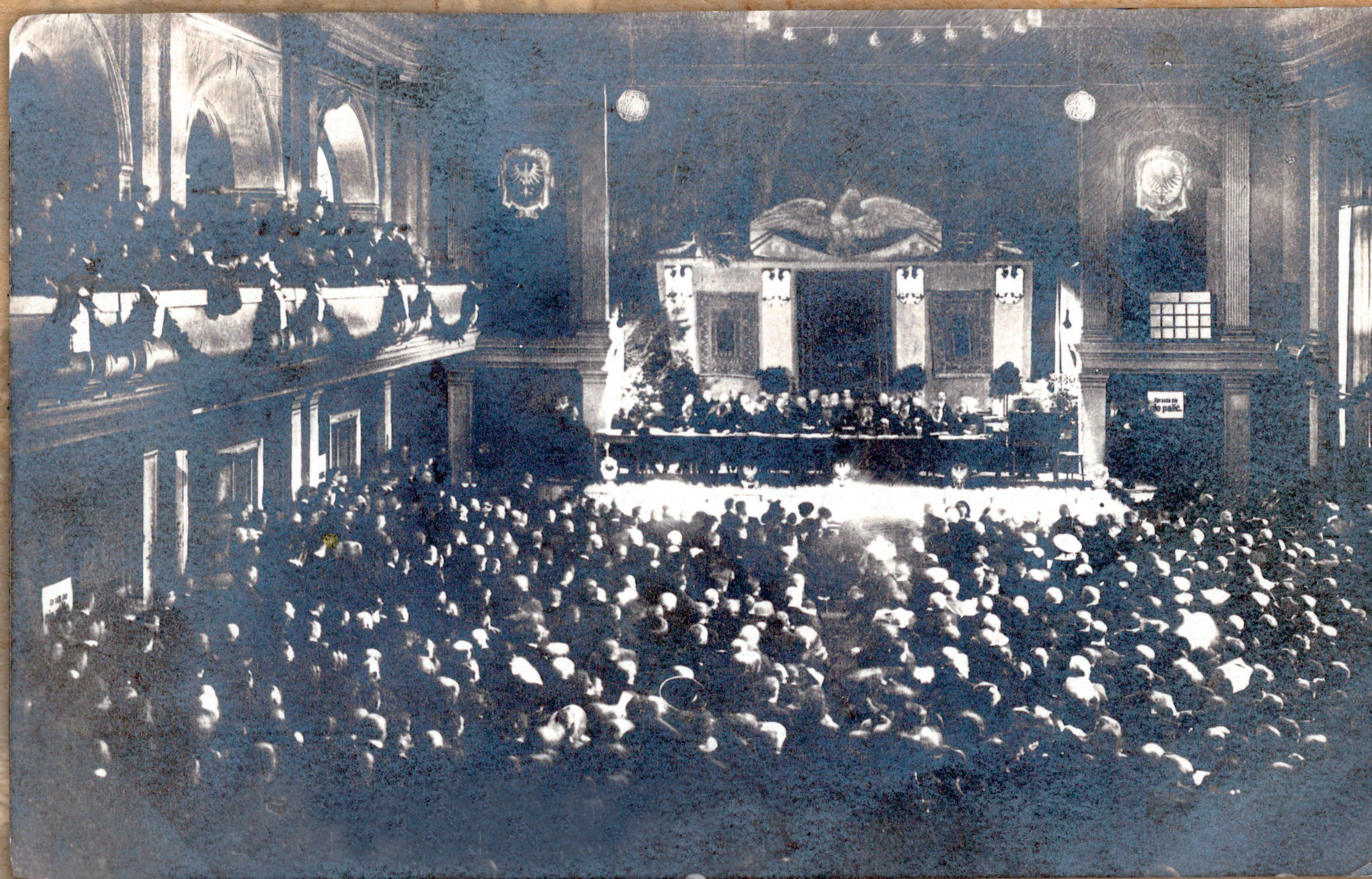
Powiatowej Rady Ludowej tworzyli: ks. Zdzisław Zakrzewski z Golejewka – prezes, Stefan Suchocki z Bartoszewic – wiceprezes, Tadeusz Sikorski z Golejewka – sekretarz, Franciszek Bartkiewicz z Miejskiej Górki – zastępca sekretarza, ks. Ludwik Niedbał z Dubina – skarbnik, Władysław Szczaniecki z Łaszczyzna – komisarz Straży Ludowych, Ignacy Busza z Rogóżewa – zastępca komisarza Straży Ludowych. Członkami Powiatowej Rady Ludowej byli: Leon Czarnecki, Tadeusz Stark, Tadeusz Seifert, Stanisław Modlibowski, Franciszek Kosik, Antoni Lisiecki, Adam Pernak, ks. Hilary Kokociński, Tadeusz Niwczyk, Roman Naskręt, Kazimierz Kaźmierski, Brunon Bobkiewicz, ks. Kazimierz Mizgalski, Włodzimierz Bronikowski, Józef Lorek, Hieronim Turbański, Jan Mądry.

Od 3 do 5 grudnia 1918 r. obradował w Poznaniu Polski Sejm Dzielnicowy, legalnie, za zgodą rządu pruskiego. Wzięło w nim udział ok. 1100 delegatów z Wielkopolski, Śląska, Warmii i Mazur, Prus Królewskich oraz skupisk ludności polskiej w Niemczech. Powiat rawicki reprezentowali: Wincenty Brzeskwiniwicz, Roman Naskręt i Bronisława Szymańska z Miejskiej Górki, Anna Danielakowa z Jutrosina, Józef Domała z Bojanowa, Monika Józefiakowa ze Szkaradowa, Tadeusz Karłowski ze Starego Sielca, Jan Maćkowiak i ks. Julian Miśkiewicz z Zakrzewa, Adam Naskręt z Dłoni, Antoni Obarski z Rawicza, Antoni Panek z Zielonej Wsi, Jadwiga Sczaniecka z Łaszczyna, Jan Wrzeszcz ze Śląskowa oraz Władysław Sczaniecki z Łaszczyna (wybrany ze Śląska, tzn. z Wąsosza w powiecie górowskim).

Wybrano 80-osobową Naczelną Radę Ludową z przewodniczącym prezydium – dr. Bolesławem Krysiwiczem oraz Komisariat

Naczelnej Rady Ludowej w składzie: ks. Stanisław Adamski, Wojciech Korfanty, Adam Poszwiński, Józef Reymer, Stefan Łaszewski, Władysław Seyda. Delegaci opowiedzieli się za przyłączeniem ziem zaboru pruskiego do odradzającej się Polski, ale na drodze pokojowej, a nie zbrojnego powstania.

W odpowiedzi na patriotyczne manifestacje mieszkańców Poznania, wywołane przyjazdem Ignacego Jana Paderewskiego, miejscowi Niemcy, głównie cywile, również wojskowi z różnych poznańskich pułków, zorganizowali kontrmanife-

stację. Ich prowokacyjne zachowanie doprowadziło 27 grudnia 1918 r. do zamieszek. Pierwsze strzały, prawdopodobnie ze strony niemieckiej, przypadkowe, padły ok. 16:40 w okolicach hotelu „Bazar”, gdzie przebywał Paderewski. Do walki

weszły oddziały Straży Ludowej, kompanie Służby Straży i Bezpieczeństwa oraz członkowie Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego.

Świadcami lub uczestnikami tych wydarzeń byli także mieszkańcy powiatu rawickiego. Na powitanie Paderewskiego przybył do Poznania kpt. Władysław Sczaniecki. W pierwszym dniu powstania walczył w Poznaniu Stanisław Węclaś.

Po lewej: pocztówka z reprodukcją obrazu Leona Prauzińskiego „Szturm i zdobycie Prezydium Policji - śmierć bohaterska Franciszka Ratajczaka w piątek 27 grudnia 1918 roku”.

28 grudnia 1918 r. tymczasowym naczelnym dowódcą powstania wielkopolskiego został mjr Stanisław Taczak. 16 stycznia 1919 r. dekretem Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej głównodowodzącym wszystkich Polskich Sił Zbrojnych byłego Zaboru Pruskiego (zwanych także Armią Wielkopolską,

Wojskiem Wielkopolskim) mianowany został gen. Józef Dowbor-Muśnicki. Po włączeniu w drugiej połowie 1919 r. Armii Wielkopolskiej do Wojska Polskiego został dowódcą Frontu Wielkopolskiego. W 1920 r. zrezygnował z kariery wojskowej.

Na fotografii: uroczystość wręczenia sztandaru 11 Pułkowi Strzelców Wielkopolskich, która odbyła się 7 października 1919 na lotnisku w Ostrowie. Fundatorem sztandaru było społeczeństwo powiatu śremskiego. Na zdjęciu wśród osób po prawej stronie stojącego w środku generała Józefa Dowbor-Muśnickiego widoczny jest ks. Roman Dadaczyński, kapelan w 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich.

Ignacy Busza ur. 31 stycznia 1880 r. w Pogorzeli. W 1900 r. ukończył Państwowe Seminarium Nauczycielskie Męskie w Kcyni. Był nauczycielem, m.in. w Rogożewie k. Jutrosina. W 1915 r. został zmobilizowany do 50 Pułku Piechoty, gdzie dosłużył się stopnia sierżanta. Przeniesiony do rezerwy, powrócił na początku listopada 1918 r. do Rogożewa. Wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego. 10 listopada uczestniczył w Golejewku w tajnym zebraniu Komitetu Obywatelskiego. 29 listopada został wybrany zastępcą komisarza Straży Ludowej. Od 29 grudnia uczestniczył w kursie dla komendantów Straży Ludowych w Poznaniu. Po powrocie od 5 stycznia 1919 r. organizował oddziały powstańcze na terenie powiatu rawickiego. 8 stycznia w Miejskiej Górcie wybrany został komendantem powiatowym Straży Ludowej. 10 stycznia na rynku w Miejskiej Górcie uczestniczył w zaprzysiężeniu oddziałów powstańczych, które nazwał 1 Pułkiem Piechoty na Powiat Rawicki. Był dowódcą pułku do 19 stycznia, później zastępcą dowódcy. Brał udział w obu bitwach o Rawicz. 1 Pułk Piechoty na Powiat Rawicki, wraz z innymi oddziałami powstańczymi, wszedł 23 lutego 1919 r. w skład 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Busza otrzymał awans na podporucznika i został dowódcą I batalionu. Skierowano go do Krośna, później do Ostrowa i Skalmierzyc. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej jako dowódca 2 kompanii 69 Pułku Piechoty. Podczas walk wykazał się niespotykanym męstwem, za co odznaczony został pośmiertnie Orderem Virtuti Militari V klasy oraz Krzyżem Niepodległości z Mieczami. 23 sierpnia 1920 r. został ranny podczas walk pod Myszyńcem. Awansowany do stopnia kapitana. Zmarł 27 sierpnia 1920 r. w lazarecie w Ostrołęce. Nazajutrz został pochowany na tamtejszym cmentarzu. Jego prochy zostały później przeniesione na cmentarz w Rawiczu.

Stanisław Kamiński urodził się 13.04.1879 w Rawiczu. Po wcieleniu do armii niemieckiej w 1915 r. brał udział w I wojnie światowej. W grudniu 1918 r. w stopniu sierżanta znalazł się w rawickim garnizonie 50 Pułku Piechoty. Nawiązał wówczas kontakt z członkami Rady Ludowej na powiat rawicki. Po wybuchu w Poznaniu powstania planował przejąć Rawicz z pomocą ok. 300 polskich żołnierzy znajdujących się w rawickim garnizonie. Nie uzyskał jednak na to zgody ks. Zdzisława Zakrzewskiego. Uciekł z garnizonu i 9.01.1919 zameldował się w Miejskiej Górze u komendanta Ignacego Buszy. Otrzymał dowództwo 2 kompanii góreckiej. Z oddziałem powstańców 14.01.1919 odbił Słupię Kapitulną z rąk niemieckich. Od 15.01.1919 do 4.02.1919 był dowódcą batalionu słupskiego. W nocy z 3 na 4 lutego w czasie bitwy o Rawicz nacierał ze swoją kompanią na miasto od strony Słupi. Zginął od wybuchu granatu przy szosie przed Szymanowem, niedaleko Kowalików. Pochowany został w Słupi Kapitulnej. Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika. W 1920 r. prochy St. Kamińskiego zostały przeniesione do grobowca rodzinnego na rawickim cmentarzu. Jedną z ulic Rawicza nazwano jego imieniem.

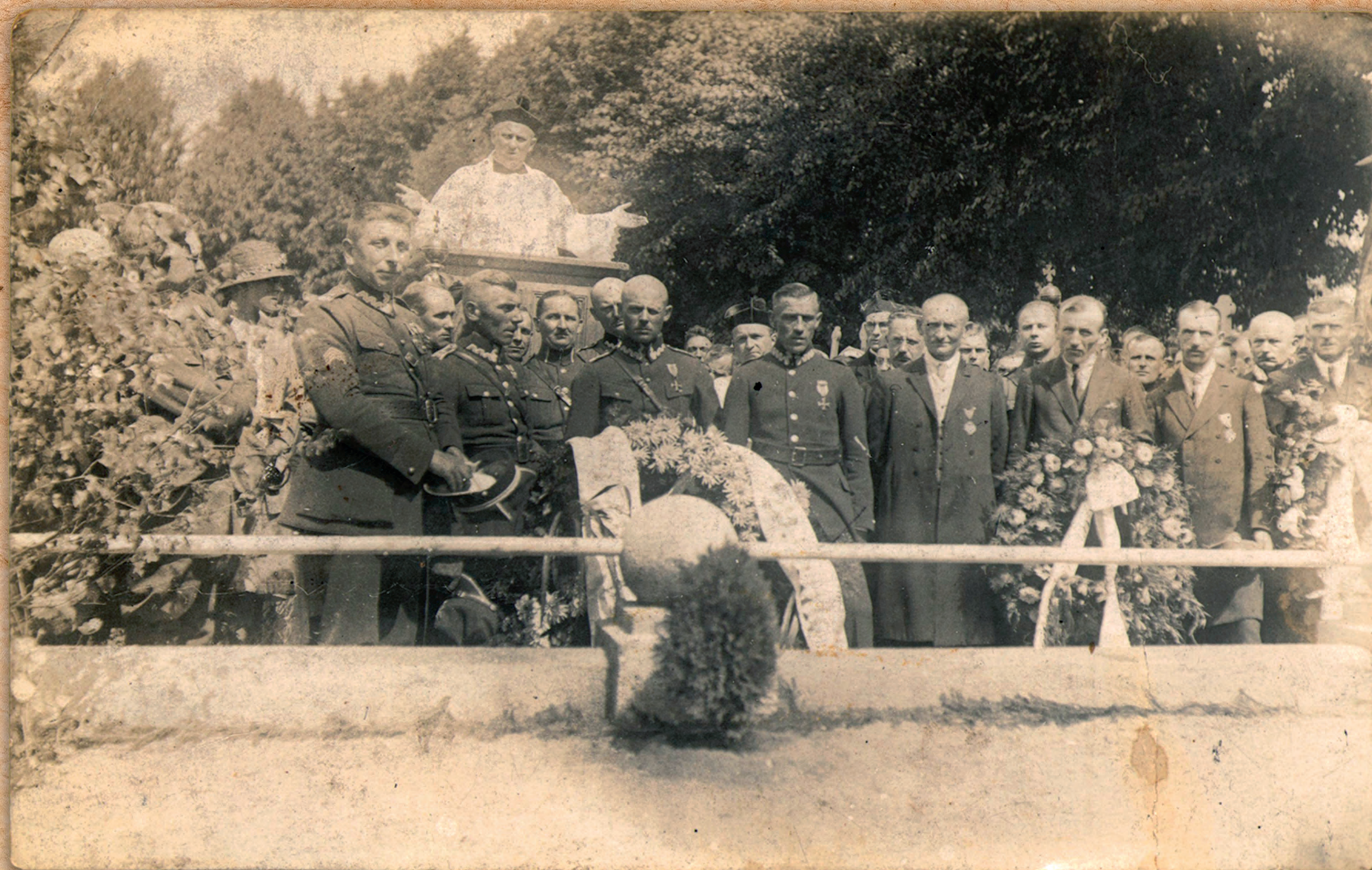
Fotografia przedstawia jedyny znany wizerunek Stanisława Kamińskiego – została po raz pierwszy opublikowana w książce Zygmunta Wieliczki „Od Prosny po Rawicz” (1931). Twarz Kamińskiego, zapewne w celu uhonorowania jego zasług, wycięto i wklejono w zdjęcie żołnierza w mundurze 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich.

5–6 stycznia 1919 r. Polacy opanowali bez walki Miejską Górkę. Bezpośrednią przyczyną było wysłanie z miejscowej cukrowni pociągu, głównie z węglem i cukrem, co wywołało protesty ludności dotkliwie odczuwającej brak towarów. Rada Robotniczo-Żołnierska z przewodniczącym Wincentym Brzeskwiniem na wieczornym posiedzeniu 5 stycznia uchwaliła

usunięcie w dniu następnym niemieckich urzędników i zastąpienie ich Polakami. Brzeskwiniowicz obsadził natychmiast główne punkty miasta członkami Straży Bezpieczeństwa (Straży Ludowej) i rozkazał odebrać broń Niemcom. Następnego dnia Polacy przejęli władzę w mieście, nie napotykając na opór Niemców. Rada Robotniczo-Żołnierska w Miejskiej

Górcie wymogła na burmistrzu Stillerze dobrowolne zrzeczenie się urzędu i powołała – w uzgodnieniu z Powiatową Radą Ludową – komisarycznego burmistrza Leonarda Szworca. Jego zastępcą został Franciszek Bartkiewicz. Brzeskwiniowicz ogłosił publicznie zbiórkę członków tajnej dotąd Straży Ludowej. Na miejsce zbiórki stawili się 47 osób. Pierwszy oddział powstańców na ziemi rawickiej udał się przed budynek policji, gdzie nastąpiło wydanie poprzednio odebranej Niemcom broni, a następnie obsadził posterunki w mieście. Miejska Górka była pierwszą w powiecie rawickim miejscowością opanowaną przez powstańców.

Ks. Roman Dadaczyński – kapelan powstańców wielkopolskich na ziemi rawickiej. Urodził się 8.02.1889 w Wielowsi w pow. ostrowskim. Po ukończeniu Gimnazjum Męskiego w Ostrowie podjął naukę w Seminarium Duchownym w Gnieźnie i Poznaniu. W 1914 r. otrzymał święcenia kapłańskie w Gnieźnie. Był wikariuszem w Markowicach, Morzewie, Kostrzynie i Miejskiej Górze, gdzie po śmierci ks. proboszcza Antoniego Fabisia został administratorem parafii. W dniu 13.11.1918 wybrany został do Rady Robotniczej w Miejskiej Górze. Był inicjatorem sformowania w Miejskiej Górze Straży Ludowej. W dniu 10.01.1919 odebrał przysięgę powstańców w Miejskiej Górze i został kapelanem 1 Pułku Piechoty na Powiat Rawicki. Od 23.02.1919 był kapelanem 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich na odcinku frontu południowego. Z 69 Pułkiem Piechoty przeszedł szlak bojowy w walce z bolszewikami. Potem prowadził pracę duszpasterską w wojsku, służąc m.in. w garnizonach w Białymstoku, Brześciu, Kobryniu, Tarnopolu.

W 1927 r. został przeniesiony do rezerwy w stopniu majora. Był wikariuszem, następnie proboszczem w Wyganowie, a od 1931 r. w Rakoniewicach. Aresztowany przez Niemców w 1939 r., bestialsko torturowany, zmarł 29.12.1940 r. w obozie koncentracyjnym w Dachau. Odznaczony Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych.

12 stycznia 1919 r. utworzono w budynku szkoły katolickiej w Miejskiej Górze szpital powstańczy. Urządzali go zawodowi sanitariusze Wincenty Minicki i Józef Spychalski, pracowały w nim: sanitariuszki Weronika Amandowicz, Stefania Anders, Władysława Andree, Maria Dorszewska, Bronisława Garstecka, s. Gerwina (elżbietanka), Maria Grobelna (szefowa sanitariuszek, pełniła też nadzór gospodarczy), Józefa Hejducka, Zefiryna Hejducka, Ludwika Jarmużek, Maria Kasprzak, Agnieszka Mikus, Petronela Pierchlewicz, Jadwiga Szczaniecka (kierowniczka szpitala), Helena Szotkiewicz, Maria Szotkiewicz, Franciszka Brackowska (obsługa gospodarcza), Breithantówna (biuro). Głównym lekarzem był dr Stefan Noszczyński, pracował też Leon Strehl, lekarz odcinka „Śmigiel”, później 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich, działalność me-

dyczną prowadził także ks. Roman Dadaczyński. Na początku lutego w trzech salach szpitala mieściło się 79 łóżek, urządzona była salka operacyjna. Kuchnia znajdowała się w domu obok, u p. Kasprzakowej.

Ważnym ośrodkiem powstania wielkopolskiego na ziemi rawickiej był Jutrosin. 11 listopada 1918 r. utworzono tam Radę Żołnierską z przewodniczącym Janem Ciesielskim. Jego zastępcą został Jan Jeszka, sekretarzem – Marian Kasprzak, członkami – Alfred Röhl, Jan Chudy, Paul Geisler, Jan Przybylski, Franciszek Bestrzyński, Walenty Szydłowski. W skład

utworzonej tego samego dnia Rady Ludowej (Robotniczej) weszli: Walenty Frąckowiak oraz Michał Nowacki – przewodniczący, Stanisław Sobański, W. Kopeć, Edward Kubiński – zastępcy, Stanisław Cieśliński, A. Marczyński, P. Kycler, Franciszek Mikołajczak, Franciszek Paca, Franciszek Schmeiss, Franciszek Damke – ławnicy.

18 grudnia 1918 r. utworzono w Jutrosinie 150-osobowy oddział Straży Ludowej z dowódcą Janem Kasprzakiem. 7 stycznia 1919 r. oddział Tadeusza Karłowskiego, który był zaczątkiem batalionu jutrosińskiego, oraz Straż Ludowa pod dowództwem Jana Kasprzaka opanowały miasto i przejęły władzę. Burmistrzem Jutrosina został Brunon Bobkiewicz. Pod koniec stycznia Stefan Suchocki z Bartoszewic objął urząd starosty rawickiego z siedzibą w Jutrosinie.

Miasto to było stolicą powiatu rawickiego aż do 17 stycznia 1920 r.

Pierwsza bitwa o Rawicz rozpoczęła się w nocy z 3 na 4 lutego 1919 r. Siły niemieckie liczyły 600 żołnierzy oraz 1000 osób tworzących Bürgerwehr (niemiecką Straż Obywatelską). Po stronie powstańców walczyło ponad 1000 osób. Niemcy mieli również przewagę w uzbrojeniu, dysponując m.in. artylerią.

Plan bitwy opracował ppor. Zygmunt Wieliczka, rozkaz operacyjny wydał ppor. Alfons Breza, który dowodził oddziałami na odcinku rawickim. Mimo iż powstańcy stoczyli kilka zwycięskich potyczek, zajęli między innymi Łaszczyn, zdobyli Kowaliki i dotarli pod Szymanowo, a część oddziałów okrążając wieś znalazła się na zachodnim krańcu wsi, tuż przed Rawiczem, to jednak nie zdobyli miasta i ok. południa 4 lutego znaleźli się na pozycjach wyjściowych.

Druga bitwa o Rawicz rozpoczęła się wieczorem 5 lutego 1919 r. i zakończyła w dniu następnym. Siły powstańcze wzmocnione zostały ok 500 żołnierzami z kompanii z Jarocina, Pleszewa, Koźmina, Dubina. Rozkaz operacyjny komendanta A. Brezy oparty był tylko częściowo na wytycznych ppor. Z. Wieliczki. Powstańcom udało się zdobyć Sarnówkę i Sarnowę (którą Niemcy odbili 7 lutego), jednak Rawicz pozostał niezdobyty. W obu bitwach zginęło kilkudziesięciu powstańców, kilkuset odniosło rany. Powstańcy nie podjęli już prób zdobycia Rawicza.

Bitwy o Rawicz upamiętniono na Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie – na jednej z tablic wyryty jest napis „Rawicz 3–4 i 5–6 II 1919”.

Stanisław Węclaś ur. 12 listopada 1885 r. w Słupi Kapitulnej. W rodzinnej miejscowości ukończył szkołę powszechną i w 1899 r. rozpoczął naukę zawodu w warsztacie stolarskim swojego brata. W latach 1907-1909 odbył służbę wojskową w 10 Pułku Ułanów w Sulechowie. W 1914 r. został zmobilizowany do 1 Pułku Ułanów w Miliczu. Walczył w I wojnie światowej zarówno na froncie wschodnim, jak i we Francji. Po wybuchu rewolucji w Niemczech przeniesiony został do pułku w Poznaniu, skąd w stopniu sierżanta został zwolniony z wojska. 27 grudnia jako ochotnik brał udział w walkach na ulicach Poznania. W czasie powstania na ziemi rawickiej współpracował ze Stanisławem Kamińskim. 1 stycznia 1919 r. pośredniczył w sprawie planu zdobycia Rawicza między Stanisławem Kamińskim i ks. Zdzisławem Zakrzewskim. Jako dowódca 5 kompanii II batalionu słupskiego 1 Pułku Piechoty na Powiat Rawicki uczestniczył w obydwu bitwach rawickich. Węclaś dowodził kompanią do 22 lutego 1919 r. Po utworzeniu 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich był dowódcą 1 kompanii rezerwowej. W 1920 r. odbył przeszkolenie na kursie oficerów broni w Poznaniu. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walcząc w 61 Pułku Piechoty, m.in. pod Warszawą. Po wybuchu III powstania śląskiego dowodził batalionem w Lublińcu. W stopniu porucznika został zwolniony z wojska w 1921 r. i osiadł w Słupi Kapitulnej, gdzie miał warsztat stolarski. Podczas okupacji hitlerowskiej działał w konspiracji. Był założycielem Wojska Ochotniczego - konspiracyjnej organizacji wojskowych w stanie rezerwy lub spoczynku, która wiosną 1940 r. stała się częścią Wojskowej Organizacji Ziem Zachodnich. W kwietniu 1940 r. został aresztowany przez Gestapo i uwięziony w Forcie VII w Poznaniu, a następnie skazany na śmierć. Egzekucję wykonano 5 kwietnia 1941 r.

Nr. 48929

Nazwisko Węclaś

Imię Stanisław

Data urodzenia 12. listopada 1885

Miejsce urodzenia Słupia Kapitulna pow. Rawicz

Imię ojca Tomasz + matki Franciszka + d. Kempa

Zawód rolnik

Miejsce zamieszkania Słupia Kap. pow. Rawicz

Wzrost 173 cm

Włosy ciemni

Włosy ciemni

Czy ciemni

Znaki szczególne żadne

Wydany dnia 5. września 1929

Pieczęć gminy Suchaneki

Podpis Suchaneki

Stanisław Węclaś

(Własnoręczny podpis osoby wyszczególnionej w dowodzie)

Stosownie do art. 19 rozp. Prezydenta R. P. z 16 marca 1928 o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. Nr. 32, p. 309) zaświadczam, że wymieniony (a) w niniejszym dowodzie

P. jest obywatelem (ką) polskim (ą), co zostało stwierdzone a podstawie

Urząd

Nr.

Dnia

Podpis

Pieczęć powiatowej władzy administracji ogólnej

ki uczestniczył w obydwu bitwach rawickich. Węclaś dowodził kompanią do 22 lutego 1919 r. Po utworzeniu 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich był dowódcą 1 kompanii rezerwowej. W 1920 r. odbył przeszkolenie na kursie oficerów broni w Poznaniu. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, walcząc w 61 Pułku Piechoty, m.in. pod Warszawą. Po wybuchu III powstania śląskiego dowodził batalionem w Lublińcu. W stopniu porucznika został zwolniony z wojska w 1921 r. i osiadł w Słupi Kapitulnej, gdzie miał warsztat stolarski. Podczas okupacji hitlerowskiej działał w konspiracji. Był założycielem Wojska Ochotniczego - konspiracyjnej organizacji wojskowych w stanie rezerwy lub spoczynku, która wiosną 1940 r. stała się częścią Wojskowej Organizacji Ziem Zachodnich. W kwietniu 1940 r. został aresztowany przez Gestapo i uwięziony w Forcie VII w Poznaniu, a następnie skazany na śmierć. Egzekucję wykonano 5 kwietnia 1941 r.

Marian Szulc ur. 2.07.1891 r. w Luchowie k. Łobżenicy, zm. 17.01.1960 r. w Poznaniu. Ukończył w 1912 r. Seminarium Nauczycielskie w Kcyni. Walczył w I wojnie światowej w 47 Pułku Piechoty, potem w 7 i 453 Pułku Piechoty. Służbę w armii pruskiej zakończył w stopniu podporucznika. Po wybuchu powstania wielkopolskiego organizował oddziały powstańców z Jutrosina, Dubina, Szkaradowa. 21 stycznia mianowany został dowódcą batalionu jutrosińskiego 1 Pułku Piechoty na Powiat Rawicki. 5 lutego objął dowództwo batalionu słupskiego i pełnił je do 23 lutego. Dowodził lewym skrzydłem na froncie rawickim i był także komendantem odcinka jutrosińskiego. 10 lutego, podczas ataku Niemców na Zieloną Wieś, Wydawy, Stwolno, Zawady, Ugodę i Słupię Kapitulną, komendant Marian Szulc skutecznie bronił pozycji.

Awansowany na stopień porucznika przeszedł do Wielkopolskiej Szkoły Oficerskiej, gdzie objął dowództwo kompanii szkolnej. W 1920 r., jako kapitan, został dowódcą kompanii w Szkole Podchorążych Piechoty w Bydgoszczy. W 1924 r. mianowany majorem. W latach 1926-1930 był dowódcą batalionu szkolnego w Korpusie Kadetów nr 3 w Rawiczu. W wojnie obronnej 1939 r. brał udział jako kwatermistrz Ośrodka Zapasowego 15 Dywizji Piechoty. Dostał się do niewoli niemieckiej i przebywał do 1945 r. w Oflagu VII A w Murnau.

Po powrocie do Polski był prześladowany, uwięziony w 1950 r., później zrehabilitowany. Pracował m.in. w Wielkopolskiej Izbie Rolniczej.

Oprócz dwóch bitew o Rawicz, które odbyły się 3-4 oraz 5-6 lutego 1919 r. (objęły one między innymi miejscowości: Dąbrówka, Łaszczyn, Izbice, Sarnowa, Sarnówka, Folusz, Kowaliki, Szymanowo, Krystynki, Dębno Polskie, Zakrzewo) w czasie powstania wielkopolskiego w wielu innych wsiach i miastach powiatu rawickiego toczono zacięte, często krwawe boje.

Miejsca większych bitew na ziemi rawickiej podczas powstania wielkopolskiego: Słupia Kapitulna (14, 15 stycznia), Sowiny (15 stycznia, 12 lutego), Gościejewice (19 stycznia), Miejska Górka (23 stycznia, 27 stycznia), Sarnowa (7 lutego), Zielona Wieś (10 lutego), Ostoje (13 lutego), Kawcze (15 lutego,

17-18 lutego), Jagodnia (15 lutego), Żołędzica (16 lutego, 17-18 lutego).

Po prawej: powstańcy Józef Kaczmarek, Stanisław Kobus, Stanisław Borowski z kompani ponieckiej.

16 lutego 1919 r. podpisano w Trewirze układ przedłużający rozejm między państwami Ententy a Niemcami, który objął również front wielkopolski. W praktyce walki, prowokowane przez Niemców, trwały jeszcze w lutym, także na ziemi rawickiej, a pojedyncze incydenty zdarzały się nawet w czerwcu.

28 czerwca 1919 r. nastąpiło podpisanie w Wersalu przez Niemcy, mocarstwa Ententy, państwa sprzymierzone i stowarzyszone traktatu pokojowego kończącego I wojnę światową. Przyznał on ostatecznie Rzeczypospolitej Wielkopolskę, w tym tereny kontrolowane przez Niemców, m.in. Leszno i Rawicz. Traktat miał wejść w życie po jego ratyfikacji, tak więc

w Rawiczu nadal władzę sprawowali Niemcy. Dopiero po ratyfikacji traktatu 10 stycznia 1920 r. wyznaczono termin przejęcia Rawicza przez polską administrację. Nastąpiło to 17 stycznia 1920 r. Tego dnia ostatnie oddziały niemieckie opuściły Rawicz i do miasta wkroczyły od strony Sarnowy oddziały 9 Pułku Strzelców Wielkopolskich i szwadronu 2 Pułku Ułanów Wielkopolskich, prowadzone przez ppłk. Władysława Sczanieckiego. Z wojskiem przybył starosta Metody Stelmachowski, dotąd urzędujący w Jutrosinie.

Poniżej: oddziały 9 Pułku Strzelców Wielkopolskich podczas uroczystego apelu na rynku w Rawiczu, 17 lub 18 stycznia 1920 r.

Główne uroczystości związane z powrotem Rawicza do Polski odbyły się w niedzielę 18 stycznia 1920 r. O godz. 9.00 na rynku w Miejskiej Górze zebrało się wojsko i mieszkańcy. Ruszył pochód do Rawicza. W Sarnowie jeszcze niemiecki burmistrz powitał ppłk. Władysława Sczanieckiego. W Rawiczu powitanie odbyło się przy Wałach Jana III (obecnie Wały Powstańców Wielkopolskich), na placu przy dawnym browarze Władysława Łukowskiego, z udziałem delegacji różnych towarzystw z pocztami sztandarowymi. Mowę powitalną wygłosił Bolesław Thiele, a Halina Jeszkówna, córka miejscowego nauczyciela, wręczyła ppłk. Sczanieckiemu bukiet biało-czerwonych kwiatów (na fot. po prawej).

Na rawickim rynku ks. administrator Jan Ściesiński z Miejskiej Górki odprawił mszę dziękczynną, podczas której kazanie wygłosił ks. Zdzisław Zakrzewski. Po mszy świętej odśpiewano „Rotę” (na fotografii po lewej). Uroczystość zakończyła defilada wojskowa, którą przyjmował ppłk Sczaniecki.

W starostwie poszczególni komisarze przejęli z rąk niemieckich władzę od urzędników, sporządzając protokoły przejęcia w dwóch językach.

Pomnik Żołnierza Polskiego, wzniesiony staraniem Towarzystwa Powstańców i Wojaków w Rawiczu, odsłonięto 1 sierpnia 1926 r. W okresie międzywojennym nazywany był też pomnikiem Powstańca Wielkopolskiego. Jego projektantką była Maria Kazimiera Pajzderska, postać żołnierza wyrzeźbił w piaskowcu Franciszek Bohon. Na początku II wojny światowej pomnik zniszczyli hitlerowcy. Zrekonstruowano go według projektu Wiktora Pawlikowskiego i odsłonięto 12 października 1980 r.

Wystawa przygotowana przez
Muzeum Ziemi Rawickiej

Autor
Henryk Pawłowski

Materiały ikonograficzne na planszach pochodzą ze zbiorów Muzeum Ziemi Rawickiej, Narodowego Archiwum Cyfrowego (sygn. 1-H-318, domena publiczna) - plansza nr 4, Biblioteki Narodowej (sygn. DŻS XII 8b/p.13/13, domena publiczna) - plansza nr 5.

W opracowaniu wykorzystano tekst i projekty graficzne z książki Henryka Pawłowskiego „Powstanie wielkopolskie 1918-1919 na ziemi rawickiej. Historia i tradycja”, wydanej przez Muzeum Ziemi Rawickiej i Prof-Art Sieradz.

